

in den dijk, vond men dan omstreeks 1417 binnendijks in de richting oost-west, dus voor het locale verkeer:

over de Botersloot, de brug aan het einde van 's-Gravenstraat bij Adriaen Matthyshuis en die bij Jan Gruter's stoof;

over de Binnenrotte, de Lombaerdenbrug, de brug aan het einde van de Lombaerdstraat en de brug bij het Wed;

over de Delftsche vaart, de heul binnen de Noord (Delftsche) poort, welke hier den toegang te water beheerschte, en de brug tegenover de Bagijnestraat, corresponderend op de bovengenoemde brug achter de kerk over de Oude Wetering.

VI. DE PLATTEGROND VAN DE LANDSTAD EN ZIJN ONTWIKKELING TOT AAN HET EINDE DER 16E EEUW

Behoudens weinige uitzonderingen, zooals b.v. in ons land Willemsstad ¹⁾, kan men zeggen dat een stad niet wordt gebouwd maar groeit en daarbij ook niet ontkomt aan de wet der vergankelijkheid van den uiterlijken vorm. Groeit naar aard en aanleg, met krachtiger of zwakker ontwikkeling van de eigenschappen welke neergelegd werden in de kiemen, geboren uit het samentreffen van factoren, die later veelal niet meer zijn na te speuren. Krachtiger of zwakker, onder den invloed van allerlei, vaak tijdelijke, schijnbaar toevallige omstandigheden ²⁾. Daardoor leefde heel het oude stadsbeeld, met zijn bewoners, leeft het ook nu nog voor ons, heeft het iets eigens, iets overgeërfd van die menschen uit een klassiek verleden, aan wie het ongetwijfeld steun gaf in hun cultureel leven. Het is goed bij een beschouwing der ontwikkeling van den plattegrond eener stad zich hiervan wel rekenschap te geven.

Uit de voorafgaande beschouwingen werd reeds duidelijk, waarom de overheerschende richting der wegen en waterlopen in de opkomende landstad ongeveer noord - zuid was; in het noorden het gebied van de Rotte met het slot

1) Willemsstad werd ter beveiliging van het Hollandsch Diep in 1583, op initiatief en ten deele ook op kosten van Willem I, gebouwd door een vesting-ingenieur. Zie o.a. Peters, Oud Ned. Steden blz. 200.

2) Vergelijk Dr. Brugmans Oud Ned. Steden blz. 55, 109 volg. en de nota van Prof. Granpré Molière bij het Rapport Gewestelijk plan.